KOMISIA EURÓPSKYCH SPOLOČENSTIEV

Brusel, 20.4.2005
KOM(2005) 152 v konečnom znení

OZNÁMENIE KOMISIE

Mobilizácia vzdelanosti v Európe:

ako môžu univerzity v plnej miere prispieť k Lisabonskej stratégii

{SEC(2005) 518}

OZNÁMENIE KOMISIE

Mobilizácia vzdelanosti v Európe:

ako môžu univerzity v plnej miere prispieť k Lisabonskej stratégii

„Európu odjakživa charakterizovala túžba po poznaní, ktorá prispela k formovaniu našej identity a našich hodnôt a je hybnou silou našej budúcej konkurencieschopnosti[1].

1. PRI PLNENÍ CIEĽOV LISABONSKEJ STRATÉGIE SÚ UNIVERZITY KĽÚČOVÝM FAKTOROM

Počas nasledujúcich 20 rokov dôjde k významným zmenám ekonomickej paradigmy Európy. Jej výrobná základňa sa bude naďalej zmenšovať, rast a sociálne zabezpečenie sa budú stále viac spoliehať na znalostné výrobné odvetvia a služby a vysokoškolské vzdelanie sa bude vyžadovať pri stále väčšom počte pracovných miest. Európske univerzity[2], hybné sily novej znalostnej paradigmy, však nedokážu rozvinúť svoj plný potenciál na to, aby v plnej miere prispeli k novému začiatku Lisabonskej stratégie.

Európa musí posilniť všetky tri vrcholy trojuholníka poznania: vzdelávanie, výskum a inovácie, pričom univerzity sú potrebné v každom z nich. Väčšie a efektívnejšie investície do modernizácie a skvalitnenia univerzít predstavujú priamy vklad do budúcnosti Európy a Európanov.

Predkladaný dokument definuje spôsoby riešenia, ku ktorým sa dospelo na základe diskusií zainteresovaných strán, iniciovaných Komisiou v jej oznámení "Úloha univerzít v Európe znalostí"[3] z roku 2003. Oznámenie definuje dva ciele:

- na základe dvoch správ o vzťahoch v univerzitnom výskume[4] sa analyzovali výsledky diskusií o aspektoch výskumu[5], ktoré boli prezentované na veľkej konferencii v Liège v apríli 2004[6]; najbližší Akčný plán univerzitného výskumu (dokument, ktorý je súčasťou tohto oznámenia) sa bude zaoberať dimenziou výskumu na pôde univerzít;

- v rámci pracovného programu „Vzdelávanie a odborná príprava 2010“[7] sa analyzovali výsledky aspektov vysokého školstva[8], o ktorých sa diskutovalo aj na konferencii „Ako môžu európske univerzity v plnej miere prispieť k Lisabonskej stratégii“, ktorá sa konala vo februári 2005[9].

---

1 Strednodobé hodnotenie Lisabonskej stratégie, KOM(2005)24 z 2. februára 2005 (§ 3.3.2).
2 Pojem „univerzity zahŕňa všetky školy vysokoškolského typu.
3 KOM (2003)58 z 5. februára 2003
4 http://europe.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf
5 Skupina expertov STRATA-ETAN, október 2002 a november 2003
6 http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html
7 http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html
8 Dokument Rady 6365/02 z 20. februára 2002
9 http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

Toto oznámenie vychádza hlavne z konvergujúcich výstupov z procesu konzultácií, ktorý pre európske vysoké školstvo definoval tri hlavné výzvy: dosiahnutie kvality na svetovej úrovni, zdokonalenie riadenia, ako aj zvýšenie a diverzifikácia financovania.

2. VÄČIE VÝZVY

Táto časť by sa mala čítať spolu s pracovným dokumentom Komisie „Európske vysoké školstvo v celosvetovej perspektíve“, ktorý ho dopĺňa a v ktorom sa uvádzajú, vysvetľujú a analyzujú ďalšie štatistické údaje a ukazovatele (hlavne v časti III a v Štatistickej prílohe, v tabuľkách 3, 4, 5 a 8).

2.1. Ľudský kapitál a problémy inovačného rozvoja

Dosiahnutie terciárneho vzdelania

Aj keď je Európa určite veľmi vzdelanou spoločnosťou, len 21 % obyvateľov EÚ v produktívnom veku má vysokoškolské vzdelanie, čo je oveľa nižší podiel než v USA (38 %), Kanade (43 %), Japonsku (36 %) alebo v Južnej Kórei (26 %).

Dostupnosť vysokoškolského štúdia

Hoci väčšina Európy pokladá vysokoškolské vzdelanie za „verejný statok“, v iných častiach sveta je počet študentov zapísaných na vysoké školy vyšší a rastie rýchlejšie – hlavne vďaka podstatne vyššiemu súkromnému financovaniu. So svojím priemerným hrubým podielom zapísaných študentov 52 % EÚ iba mierne predstihuje Japonsko (49 %), ale zaostáva za Kanadou (59 %) a ešte viac za USA (81 %) a Južnou Kóreou (82 %).

Realizácia výskumu

Zatiaľ čo EÚ má väčší podiel absolventov vedeckotechnických odborov a doktorandského štúdia, na 1000 zamestnancov pripadá len 5,5 výskumných pracovníkov, čo je len o niečo menej než v Kanade a Južnej Kórei, ale podstatne menej než v USA (9,0) a Japonsku (9,7). Z dvoch nedávnych štúdií v oblasti výskumu vyplynulo, že s výnimkou niekoľkých britských univerzít sa v rebríčku najlepších 20 svetových univerzít neumiestnili žiadne univerzity z krajín EÚ a aj medzi 50 najlepšími ich bolo relatívne málo[10]. Rýchle rastúci počet verejných aj súkromných univerzít v Ázii stavia Európu – aj USA – pred veľkú výzvu, pokiaľ ide o uchádzačov o doktorandské štúdium v oblasti vedy a techniky[11].

2.2. Problémy

Jednotnosť

Sklon k jednotnosti a rovnostárstvu v mnohých vnútroštátnych systémoch spôsobuje, že priemerná kvalita univerzít je do veľkej miery homogénna a relatívne dobrá – aspoň z akademického aspektu. Kvôli nedostatočnej diferenciácii však existujú aj nedostatky - väčšina univerzít ponúka tie isté rovnaké jednoodborové programy a tradičné metódy, ktoré sa orientujú na rovnakú skupinu akademicky najspôsobilejších študentov, čo vedie k vylúčeniu tých, ktorí nezodpovedajú štandardnému modelu. K ďalším dôsledkom patrí to, že Európa má

[10] Štúdia realizovaná Univerzitou Shanghai Jiao Tong, http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm a Times Higher Education Supplement, 5. november 2004

[11] International graduate admissions survey, US Council of Graduate Schools, december 2004

príliš málo centier s kvalitou na svetovej úrovni a univerzity nikto nenabáda, aby doma a v zahraničí vysvetľovali konkrétnu hodnotu toho, čo tvoria pre študentov a spoločnosť.

Izolácia

Vysoké školstvo ostáva medzi jednotlivými európskymi krajinami a dokonca aj v rámci nich rozdrobené na stredné alebo malé skupiny s rozdielnymi predpismi a, prirodzene, rôznymi jazykmi. Ak sa chce Európa opäť stať cieľom mobilných študentov – prvenstvo, ktoré získali v deväťdesiatych rokoch minulého storočia USA, musí sa stať vo svete „čitateľnejšou". Okrem toho je vysoké školstvo naďalej veľmi vzdialené od výrobných odvetví, s obmedzenou mierou spoločného využívania poznatkov a mobility. V dôsledku toho chýba príliš mnohým absolventom vysokých škôl – dokonca aj na najvyššej úrovni – podnikateľský duch a schopnosti požadované na trhu práce. Väčšina univerzít je do veľkej miery závislá od štátu a nedostatočne pripravená na celosvetovú súťaž talentov, boj o získanie dobrého mena a zdrojov.

Komplikované právne predpisy

Komplikované právne predpisy v oblasti vysokého školstva bránia modernizácii a efektivite. Typy štúdia a podmienky zamestnávania akademického personálu stanovené na národnej úrovni skôr bránia reforme študijných plánov a interdisciplinárnosti. Nepružné pravidlá prijímania a uznávania sú prekážkou pre celoživotné vzdelávanie a mobilitu. Neatraktívne podmienky odrádzajú mladé talenty, ktoré si potom hľadajú výnosnejšie zamestnanie a cestu k nezávislosti niekde inde. Úzkostlivá kontrola *ex ante* bráni univerzitám rýchlo reagovať na zmeny v ich okolí. Tam, kde sa musí každá zmena legislatívne upraviť, môže existovať len málo reforiem, ktoré by boli prevratné a jednotné.

Podfinancovanie

Univerzity sa nachádzajú na križovatke dvoch obrovských investičných deficitov v oblasti znalostí:

- do výskumu investujú štáty EÚ 1,9 % HDP; na druhej strane USA, Japonsko a Južná Kórea dosahujú takmer 3 % vďaka podstatne vyšším investíciám, ktoré do výskumu smerujú z výrobného odvetvia.

- do vysokoškolského vzdelávania investujú štáty EÚ priemerne len 1,1 % HDP, sú teda asi na úrovni Japonska, ale ďaleko za Kanadou (2,5 %), USA (2,7 %) a Južnou Kóreou (2,7 %), čo je v Európe takmer výlučne dôsledkom oveľa nižšej úrovne investícií z výrobných odvetví a súkromných zdrojov. Ak sa chce Európa vyrovnať USA, musí do vysokoškolského vzdelávania každý rok investovať ďalších 150 miliárd eur[12].

Z politického hľadiska nevedie podfinancovanie a závislosť od štátu len k relatívnej chudobe vysokého školstva. Dôsledky sú v každej krajine iné, ale siahajú od nízkeho počtu zapísaných študentov po neuspokojený dopyt, neschopnosť pripraviť študentov pre európsky trh práce, nízky počet pracovných miest pre pedagógov/výskumných pracovníkov a problémy pri získavaní a udržaní si špičkových talentov.

[12] Pracovný dokument útvarov Komisie, § 44

3. KĽÚČOVÉ BODY MODERNIZÁCIE: ATRAKTIVITA, RIADENIE, FINANCOVANIE

Uvedené prekážky sa v každom členskom štáte vyskytujú v rôznej miere, pre EÚ je podstatné, aby boli prekonané v celej Únii. Z konzultácií vyplynulo, že riešenia existujú, je však pri nich potrebná realizácia opatrení v troch smeroch.

3.1. Atraktívnosť: Potreba kvality a špičkového výkonu

Ak sa má zlepšiť kvalita a vzrásť atraktivita, na univerzitách musí dôjsť k zásadným zmenám. Tí, ktorí na univerzitách tieto zmeny realizujú, potrebujú konkrétnu pomoc svojho okolia (vrátane finančnej). Univerzity, ktorým sa nepodarí tieto zmeny uskutočniť – pretože im chýba motivácia, autonómia alebo dostupné zdroje – budú stále viac znevýhodňovať samy seba, svojich absolventov aj svoju krajinu.

3.1.1. Diferenciácia pri kvalite a dokonalosti

Mobilizácia celého intelektuálneho potenciálu Európy a jeho uplatnenie v ekonomike a spoločnosti bude v budúcnosti vyžadovať väčšiu diverzifikáciu cieľových skupín, didaktických metód, vstupov a výstupov alebo súboru odborov a spôsobilostí v študijných plánoch atď.

Vynikajúca kvalita môže vzniknúť len vo všadeprítomnej „kultúre dokonalosti“. Dokonalosť nikdy nie je konečná, treba sa o ňu neustále usilovať. Zopár univerzít ju dosahuje ako celok, omnoho častejšie je to však len na úrovni jednotlivých fakúlt alebo tímov v rámci inštitúcií alebo sietí. Charakter a intenzita výskumu (ako aj iných aktivít) sa v jednotlivých krajinách, typoch zariadení a na jednotlivých univerzitách od seba značne líšia. Každá univerzita musí rozvinúť svoj plný potenciál v rámci svojich vlastných možností a priorít, a z toho dôvodu ich musí vedieť identifikovať a sústrediť sa na ne.

Vyžaduje to určitú koncentráciu finančných prostriedkov nielen v centrách a sieťach, ktorých úroveň už je vynikajúca (v určitých druhoch/oblastiach výskumu, vo výuke a vzdelávaní alebo v osvetových aktivitách) – ale aj v tých, ktoré majú potenciál podávať vynikajúci výkon a predkladať výzvy stálym vedúcim predstaviteľom.

3.1.2. Ktoré faktory zvyšujú atraktívnosť pre študentov?

Väčšia flexibilita a otvorenosť svetu pri výuke/štúdiu

Ak chcú byť univerzity atraktívnejšie na miestnej aj svetovej úrovni, musia dôkladne zrevidovať študijné plány – nielen na zabezpečenie čo najlepšej akademickej náplne, ale aj preto, aby dokázali reagovať na meniace sa potreby trhu práce. Jednou z hlavných sociálnych úloh vysokého školstva je integrovať absolventov vysokých škôl do pracovného života a tým aj do spoločnosti. Okrem odborných znalostí musí učenie zahrňovať aj prierezové zručnosti (napr. tímovú prácu a podnikateľského ducha). Je potrebné posilniť európske a interdisciplinárne aspekty. Pri výuke a štúdiu vrátane celoživotného vzdelávania by sa mal plne využiť potenciál informačno-komunikačných technológií (IKT). Delenie na bakalárske a magisterské štúdium umožňuje diverzifikovať programové profily a didaktické metódy (napr. vzdelávanie založené na výskume a ponuku IKT).

Širšia dostupnosť

Vzhľadom na nové typy študentov, väčšiu rozmanitosť programov a lepšiu mobilitu narastá v celej Európe význam kvalitného poradenstva a vedenia (pred vysokoškolským štúdiom a počas neho), flexibilnej politiky prijímania študentov a individuálneho štúdia. Sú to rozhodujúce činitele pre zlepšenie prístupu, úspešnosti a efektivity, ako aj pre podporu motivácie študentov, či už pri prijímaní študentov existuje konkurencia alebo nie. O tom, či sú univerzity atraktívne a dostupné pre zodpovedajúcu škálu študentov, rozhodujú aj možnosti získania štipendií/pôžičiek práce na čiastočný úväzok alebo asistentskej práce a dostupnosť bývania za primeranú cenu – čím sa naruší súvislosť medzi sociálnym pôvodom a dosiahnutým vzdelaním.

Lepšia komunikácia

Zatiaľ čo akademické kruhy skôr predpokladajú, že dobrá kvalita hovorí sama za seba, pri atraktivite ide o vnímanie. Vypracovanie koherentnej štruktúry akademických titulov, kredity ECTS, doložky k diplomom a dôveryhodné pečate kvality zlepšia uznávanie európskych diplomov. To však stále nestačí: univerzity musia spoločnosti lepšie sprostredkovať informácie o hodnote, ktorú tvoria, a viac investovať do svojej prítomnosti a marketingu doma aj v zahraničí. Nie všetky sú však na to dostatočne pripravené.

3.1.3. Ktoré faktory posilňujú ľudské zdroje?

Ľudské zdroje sú rozhodujúcim determinantom kvality v oblasti vysokého školstva a výskumu. Univerzity preto musia pracovať na zlepšovaní svojho ľudského potenciálu, kvalitatívne aj kvantitatívne, a to tak, že zatraktívnia pedagogickú/výskumnú kariéru pre talenty, ktoré budú rozvíjať a ktoré si udržia. Vynikajúci výkon sa dá podávať len v priaznivom profesionálnom prostredí, v ktorom sa uplatňujú otvorené, transparentné a súťažné postupy. Voľné miesta, aspoň na pozície rektorov, dekanov, profesorov a výskumných pracovníkov, by sa mali oznamovať verejne a ak je to možné, na medzinárodnej úrovni. Výskumní pracovníci by mali byť od začiatku ich profesionálneho života považovaní za odborníkov[13]. Mala by sa podporovať a odmeňovať fyzická a virtuálna mobilita (či už cezhraničná mobilita alebo mobilita medzi univerzitami a zamestnaniami) a inovácie, ktoré vedú napr. k oddeleniu univerzít[14]. Kvalita a splnenie všetkých úloh by sa mali odmeňovať formou finančných náhrad, vrátane podielu z príjmov plynúcich zo zmlúv v oblasti výskumu, konzultácií, patentov atď. Tieto opatrenia by postupom času posilnili špičkové výkony na európskych univerzitách, a tak znížili rozdiel v atraktívnosti v porovnaní s inými oblasťami sveta a priniesli úžitok celej Európe – prostredníctvom vysoko kvalifikovaných absolventov, ktorí odídu alebo sa vrátia na regionálne univerzity, či už hneď po absolvovaní školy alebo neskôr v ich profesionálnom živote.

3.1.4. Diverzita vyžaduje organizáciu na európskej úrovni

Európske vysoké školstvo je a naďalej má zostať rozmanité, pokiaľ ide o jazyky, kultúru, systémy a tradície. Právne predpisy jednotlivých krajín musia byť zároveň dostatočne kompatibilné, aby namiesto ďalších príležitostí výberu a mobility pre občanov nedošlo k chaosu. Vzájomné uznávanie kvalifikácií a spôsobilostí vyžaduje na európskej úrovni minimálnu mieru organizácie v podobe spoločných referencií a základných noriem.

---

[13] Pozri Odporúčanie Komisie o Európskej charte pre výskumných pracovníkov a o Kódexe postupov pre získavanie výskumných pracovníkov, http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter.

[14] Pozri idem

Jedným z najdôležitejších cieľov Bolonského procesu bolo vytvorenie európskeho rámca pre kvalifikácie[15]. Ak bude prijatý návrh predložený ministrom na najbližšom zasadnutí v Bergene, bude predstavovať spoločný referenčný rámec nielen pre všetky druhy bakalárskych, magisterských a doktorských titulov, ale aj pre „kratšie" kvalifikácie, získané po strednej škole, okolo predpokladanej úrovne 120 bodov ECTS. Tak by došlo k integrácii do všeobecného Rámca európskych kvalifikácií (REK), ktorý vyžadovala Lisabonská stratégia, aby sa pokryli všetky typy a stupne kvalifikácií[16].

Kvalita závisí predovšetkým od „kultúry kvality" a od interného zabezpečenia kvality (ZK) v rámci univerzít – tým väčšmi, ak sa univerzita zaoberá doteraz nepreskúmanými oblasťami poznania. Zodpovednosť univerzít voči spoločnosti však vyžaduje aj externý systém ZK. V Európe by sa to malo zabezpečiť prostredníctvom siete zariadení pre zabezpečenie kvality – do ktorých kompetencie patrí krajina/región alebo odbor/profesia – a ktoré by sa dohodli na niektorých základných kritériách na uľahčenie vzájomného uznávania pečatí kvality v celej Únii[17]. S výnimkou niektorých univerzít, ktoré si vybudovali vlastné meno, potrebujú európske univerzity pečate kvality s medzinárodnou dôveryhodnosťou. Ak sa im nepodarí takéto pečate kvality získať, znevýhodní ich to v konkurencii.

3.2. Riadenie: potreba lepšieho systému a inštitucionálneho riadenia

Požiadavka autonómie na univerzitách nie je výzvou pre štát, aby sa vzdal svojej úlohy, naopak, Európa sa takmer zhoduje v názore, že štát by si mal zachovať alebo dokonca posilniť svoju úlohu, ktorú zohráva v systéme vysokého školstva.

Univerzity požadujú úplne nový typ dohody (alebo „zmluvy") so spoločnosťou, podľa ktorej by boli zodpovedné za svoje programy, personál a zdroje, zatiaľ čo verejné orgány by sa zameriavali na strategickú orientáciu systému ako celku.

3.2.1. Posilnenie zodpovednosti štátu za vysoké školstvo ako systém

Sústredenie sa na strategickú orientáciu celého systému by umožnilo štátu posilniť jeho zodpovednosť voči verejnosti za vysoké školstvo v epoche znalostí – hlavne určením regulačného rámca, kde výsledkom strategickej orientácie v kombinácii s autonómiou a rozmanitosťou bude lepšia dostupnosť a vyššia kvalita.

V mnohých krajinách by to znamenalo nový prístup na ministerstvách, odklon od kontrol *ex ante* smerom k väčšej *ex post* zodpovednosti univerzít za kvalitu, efektivitu a dosahovanie dohodnutých cieľov. Ani jedno z toho sa nedá dosiahnuť bez intenzívneho vzdelávania, ktoré by riadiacim pracovníkom univerzít umožnilo plánovať a riadiť zmeny strategickým spôsobom a s európskou/medzinárodnou perspektívou.

3.2.2. Stratégie inštitucionálnej modernizácie

Väčšina univerzít vidí v ich vnútroštátnych právnych predpisoch prekážku, ktorá im v súčasnosti bráni uskutočňovať zmeny potrebné pre ich budúcnosť. V otvorenom,

---

15 Pozri Komuniké ministrov, Berlín, 19. september 2003, http://www.bologna-bergen2005.no

16 Spoločná priebežná správa, dokument Rady č. 6905/04 z 3. marca 2004, § 231.

17 Návrh odporúčania Komisie k ZK vo vysokom školstve, KOM (2004)642 z 12. októbra 2004 vychádza práve z tejto zásady

konkurenčnom a dynamickom sa prostredí je autonómia predpokladom toho, aby univerzity dokázali reagovať na meniace sa potreby a prevziať plnú zodpovednosť za tieto reakcie.

Univerzity by mali byť zodpovedné za:

- stanovenie konkrétnych strednodobých priorít (aj určením druhov/oblastí výskumu, výuky a služieb, v ktorých dosiahnu vynikajúcu kvalitu) a zameranie kolektívneho úsilia svojho personálu na ich dosiahnutie
- riadenie a rozvoj svojich ľudských zdrojov (pozri časť 3.1.3);
- definovanie študijných plánov – podľa interného ZK a v súlade so spoločnými zásadami Európskeho priestoru vyššieho vzdelávania;
- odborné riadenie svojich zariadení (vlastniť, riadiť a rozvíjať ich), finančné zdroje (vrátane rozpočtov, investícií a čerpanie úverov) a externú komunikáciu (budovanie dobrého mena).

3.3. Financovanie: potreba vyšších a efektívnejších investícií

Vzhľadom na príliš dlhú dobu štúdia, vysoký podiel študentov, ktorí nedokončili štúdium resp. nezamestnanosť absolventov, by sa mohli vyššie investície do súčasného systému zdať neproduktívne alebo dokonca kontraproduktívne. Napriek tomu predstavuje podfinancovanie v kombinácii s nepružným systémom v niektorých krajinách natoľko naliehavý problém, že to bráni procesu reforiem na univerzitách, ktoré sú tak uväznené v bludnom kruhu.

Aby univerzity získali vyššie financovanie, musia najprv presvedčiť investorov – vlády, obchodné spoločnosti a súkromné subjekty – že existujúce zdroje sú využívané efektívne a nové by pre nich predstavovali pridanú hodnotu. Požiadavka vyššieho financovania je oprávnená len v prípade, že sa uskutočnia zásadné zmeny: zabezpečenie takýchto zmien je hlavným odôvodnením a najdôležitejším cieľom nových investícií.

3.3.1. Priority pri investovaní do modernizácie vysokého školstva

Univerzity jednoznačne signalizujú, že reformy v rozsahu potrebnom v Európe sa nedajú realizovať udržateľným spôsobom bez nových (cielených) zdrojov[18]. Tieto reformy vyžadujú zvláštny pracovný čas personálu, vzdelávanie, rozvoj IKT atď. a teda konkrétne finančné prostriedky nad rámec práve prebiehajúcich aktivít.

Ďalšie finančné prostriedky by mali predstavovať stimuly a možnosti pre tie univerzity (existujú v každom systéme) a pre tie skupiny/jednotlivcov (existujú na každej univerzite), ktorí sú ochotní a schopní inovovať, reformovať, a ponúknuť vysokú kvalitu výuky, výskumu a služieb. To v oblasti výskumu predpokladá financovanie založené viac na konkurencii a v oblasti vzdelávania financovanie zamerané viac na výstup.

3.3.2. Príspevky od študentov a priemyslu

Diskusia o sociálnom a súkromnom úžitku vyššieho vzdelávania zdôraznila jeho úlohu ako investície, z ktorej profitujú tak jednotlivci (prostredníctvom vyšších príjmov a postavenia),

[18] Pozri Konzultácie zainteresovaných strán a štúdiu *Trends IV* Bolonských reforiem, EUA, marec 2005

ako aj celá spoločnosť (prostredníctvom vyššej miery zamestnanosti, nižších sociálnych nákladov a neskoršieho odchodu do dôchodku)[19]. Ukázalo sa, že bezplatné vysoké školstvo samo osebe nepostačuje na zabezpečenie rovnakej dostupnosti a maximálnych kvót zapísaných študentov.

Pre veľmi diskutovanú problematiku spoplatnenia vysokého školstva z toho vyplýva nová perspektíva. Univerzity požadujúce vyššie školné v diskusiách tvrdia, že najdôležitejšou výhodou bude kvalitnejšie vzdelávanie. Niektorí analytici poukazujú aj na to, že poplatky za štúdium by mohli v praxi zabezpečiť lepšiu dostupnosť štúdia aj študentom z nižších príjmových skupín, pokiaľ by navýšené prostriedky smerovali do spoľahlivo fungujúceho systému pomoci pre študentov[20]. Vzhľadom na rozdiely vo vnútroštátnych systémoch neexistuje na túto otázku jednotná odpoveď. Každý členský štát si musí zvoliť prístup, ktorý mu najlepšie vyhovuje.

Európske univerzity sa musia zároveň stať atraktívnejšími partnermi pre priemysel. Trvalé partnerstvá sú podmienkou pre štruktúrované výmeny personálu a pre vypracúvanie študijných programov ako reakcie na dopyt výrobných odvetví po dobre vyškolených absolventoch a výskumných pracovníkoch. Rozvoj komerčne relevantných služieb v oblasti vzdelávania/rekvalifikácie, výskumu a poradenstva však vyžaduje niekoľkoročné investície ešte predtým, než si tieto činnosti začnú zarábať samy na seba – o to väčšmi, ak sú verejné dotácie príslušným spôsobom znižované. To znamená, že rozvoj trvalých partnerstiev s výrobnými odvetviami môže (aspoň na začiatku) závisieť od toho, či prinášajú určité daňové stimuly.

4. PRIORITY ČINNOSTÍ

Bolo definované hlavné smerovanie modernizácie európskych univerzít, ktoré ministri upresnia na najbližšom zasadnutí v Bergene v rámci Bolonského procesu. V rámci Lisabonskej stratégie musí byť teraz prioritou okamžitá aktivita predstavujúca kombináciu iniciatívy univerzít, opatrení zo strany štátu a podpory Európy.

4.1. Uvoľnenie potenciálu univerzít v národnom kontexte

Vo viacerých členských krajinách sa už uskutočnili reformy štatútu univerzít, vnútornej organizácie alebo financovania. Lisabonská stratégia však vyzýva vlády, aby išli ešte ďalej a vytvorili nové partnerstvá s univerzitami, čo by znamenalo prechod od kontroly štátu k zodpovednosti voči verejnosti a investovanie do modernizácie rezortu znalostí.

4.1.1. Ako sa môžu univerzity zmeniť

Komisia vyzýva všetky členské štáty k prijatiu opatrení na zabezpečenie toho, aby ich regulačné rámce umožnili a podporili vodcovskú úlohu univerzít pri uskutočňovaní reálnej zmeny a sledovaní strategických priorít.

Takéto rámce by mali obsahovať aspoň tri základné aspekty:

---

[19] Pracovný dokument útvarov Komisie, časť II

[20] Konferencia, ktorá sa konala 10. februára 2005, zasadania k financovaniu

– nariadenia a stimuly na modernizáciu systému v európskom kontexte, ako napr. prepojenie Bolonských reforiem a harmonizácia so spoločným referenčným systémom definovanom na úrovni EÚ, napr. pre EQF, overenie platnosti neformálneho štúdia, Európska charta pre výskumných pracovníkov a kódex postupov pri ich získavaní alebo zabezpečovaní kvality/akreditácie s európskou dôveryhodnosťou;

– viacročné dohody medzi štátom/regiónom a každou univerzitou, stanovujúce dohodnuté strategické ciele, zaviazanosť vedenia univerzity k ich dosiahnutiu a výšku pevných a pohyblivých čiastok verejných prostriedkov

– skutočné splnomocnenie univerzít, aby prijímali a realizovali rozhodnutia prostredníctvom riadiaceho tímu, s dostatočnou autoritou a riadiacimi schopnosťami, s primerane dlhým funkčným obdobím a rozsiahlymi skúsenosťami na európskej/medzinárodnej úrovni. Vzhľadom na pozitívnu súvislosť medzi kvalitou vedenia univerzít a výstupom je to o to dôležitejšie[21].

4.1.2. Zabezpečenie dostatočnej úrovne celkového financovania

Jednou z najdôležitejších úloh verejnej správy je zabezpečiť, aby žiadny vzdelávací systém v Európe nezaostával len preto, že nie sú k dispozícii celkové zdroje v dostatočnej výške. EÚ nepotrebuje napodobňovať systém USA, kde boj o akademické hviezdy spôsobil infláciu miezd. Komisia však odhaduje, že aj v modernizovanom vysokoškolskom systéme sa v znalostných ekonomikách vyžadujú celkové investície minimálne vo výške 2 % HDP (pozri USA: 2,7 %).

Komisia vyzýva všetkých tvorcov vnútroštátnych rozhodnutí na jednotlivých ministerstvách, aby uznali, že preklenutie vážnych finančných deficitov vo vysokom školstve je kľúčovou podmienkou pre dosiahnutie cieľov Lisabonskej stratégie. Kombinácia verejných súkromných, základných a konkurenčných finančných prostriedkov, ako aj finančných prostriedkov súvisiacich s výstupom, sa však v jednotlivých krajinách bude naďalej líšiť vzhľadom na veľkú rozmanitosť kultúr, ekonomík a tradícií v oblasti vysokého školstva.

Európske univerzity musia jednoznačne prilákať oveľa vyšší podiel finančných prostriedkov z výrobných odvetví; musia si však uvedomiť, že to môže fungovať len v partnerstvách zaujímavých pre obe strany, a musia sa začať na to začať intenzívnejšie pripravovať.

Komisia preto vyzýva členské štáty, aby zabezpečili, že fiškálne pravidlá umožnia a podporia vznik partnerstiev medzi podnikmi a univerzitami a že univerzity budú môcť takéto finančné prostriedky čerpať spôsobom, ktorý ich dlhodobo posilní.

Medzi obidvoma pólmi, teda bezplatným systémom vzdelávania s možnosťou získania štipendií a s plne spoplatneným štúdiom existuje široká škála možností. V každom prípade je potrebné dodržiavať zásadu rovnakých príležitostí. Tam, kde je štúdium spoplatnené, by sa mala značná časť finančných prostriedkov prerozdeliť na sociálne štipendiá alebo pôžičky s cieľom zabezpečiť rovnaký prístup ku štúdiu a na prospechové štipendiá s cieľom podporiť dokonalosť. Na zabezpečenie atraktivity programov s najvyššou sociálnou hodnotou, napr. na prevenciu nedostatku pracovných síl v niektorých oblastiach a nezamestnanosti absolventov v iných oblastiach, sa môžu využiť systémy rôzne odstupňovaného školného a štipendií, čo by

[21] Konferencia, ktorá sa konala 10. februára 2005, zasadania k riadeniu

malo vyústiť až do odmeňovania určitých kategórií, ktoré sa budú považovať za vzdelávajúcich sa odborníkov, napr. mladí výskumní pracovníci absolvujúci doktorandské štúdium.

Komisia vyzýva členské štáty, aby uvážili, či ich súčasný model financovania (s vysokými poplatkami za štúdium, štipendiami resp. pôžičkami alebo bez nich) skutočne zabezpečuje spravodlivý prístup všetkým spôsobilým študentom v rozsahu ich maximálnych schopností.

4.2. Odpoveď na požiadavku univerzít získať od Európy väčšiu podporu

Reformy a financovanie sú v prvom rade úlohou štátu, regiónov a univerzít v národnom kontexte. Napriek tomu plánuje Komisia reagovať na potrebu univerzít získať od Európy väčšiu podporu tromi hlavnými spôsobmi:

4.2.1. Mobilizácia všetkých finančných prostriedkov EÚ na modernizáciu univerzít

Vysoké školstvo nie je len súhrnom jeho činností v oblasti vzdelávania, ďalšieho vzdelávania a výskumu. Predstavuje aj základné a samostatné ekonomické a sociálne odvetvie, ktoré potrebuje finančné prostriedky na zlepšenie pracovného prostredia. EÚ podporovala tento proces konverzie odvetví, napr. oceliarskeho priemyslu a poľnohospodárstva; a teraz ju čaká úloha zmodernizovať svoj „znalostný priemysel“ a najmä svoje univerzity.

Vysoké školstvo však v súčasnosti nepatrí k hlavným prijímateľom pomoci z európskych štrukturálnych fondov a pôžičiek Európskej investičnej banky. Spolufinancovanie alebo dlhodobé pôžičky by pomohli znížiť alebo časovo rozložiť investičné náklady v oblasti vysokého školstva, či už na hmotné alebo nehmotné infraštruktúry, vzdelávacie programy alebo regionálnu koncentráciu znalostí.

Komisia preto vyzýva členské štáty, aby na rozvoj svojho znalostného priemyslu v čo najvyššej možnej miere využili finančné nástroje EÚ. Štrukturálne fondy a fondy na rozvoj vidieka ponúkajú možnosti pre stimuláciu modernizácie vysokého školstva prostredníctvom sektorových opatrení. Vysoké školstvo je prioritným záujmom aj pre EIB, je potrebné rozširovať možnosti poskytovania úverov z tejto banky.

4.2.2. Posilňovanie spolupráce v rámci „Vzdelávania a odbornej prípravy 2010“

Pracovný program „Vzdelávanie a odborná príprava 2010“ upozorňuje na mimoriadnu dôležitosť modernizácie vysokého školstva[22] - a to nad rámec reforiem, ku ktorým vyzýval Bolonský proces, ktoré sú o to dôležitejšie pre dosiahnutie cieľov Lisabonskej stratégie.

Komisia plne využije všetky nástroje dostupné v rámci pracovného programu na to, aby podporila snahu členských štátov zmodernizovať svoje univerzity, napr. prostredníctvom výmeny najlepších postupov (best practice), prieskumov a štúdií, vzájomného poskytovania informácií medzi tvorcami politiky atď. Pri meraní výsledkov v zmysle financovania a výstupov[23] môže pomôcť aj analýza ukazovateľov, Komisia však pre oblasť vysokého školstva nenavrhuje konkrétne európske referenčné kritériá.

---

[22] Spoločná priebežná správa, § 1.1.2

[23] Pracovný dokument útvarov Komisie, časť IV.

Aj navrhovaný Integrovaný program celoživotného vzdelávania[24] na roky 2007-2013 bude užšie prepojený s prioritami politiky Únie, najmä prostredníctvom podpory mobility a spolupráce medzi univerzitami a výrobnými odvetviami.

K dvom najdôležitejším cieľom na rok 2006 patrí prijatie plánovaného Európskeho kvalifikačného rámca (EQF) a začatie implementácie odporúčania k zabezpečeniu kvality (po prijatí), ktoré zavádza dôležité nové nástroje ako napr. európsky register úradov splňujúcich normy definované na európskej úrovni[25]. Okrem toho Komisia v roku 2005 plánuje podporiť množstvo nových celoeurópskych akreditovaných iniciatív v konkrétnych odboroch.

4.2.3. Investovanie do vynikajúcej kvality/dokonalosti

Cieľom Komisie je reagovať na potrebu investovať viac úsilia a finančných prostriedkov do vynikajúcej kvality a zároveň zabezpečiť, aby pôda, na ktorej vznikne špičkový výkon, zostala prístupná a úrodná v celej Únii. Medzi dva kľúčové predpoklady úspešnosti patrí prekonanie izolácie a podpora menej vyspelých regiónov v snahe dosiahnuť vysokú kvalitu v konkrétnych druhoch/oblastiach činností.

Hlavnou prioritou budú školy pre postgraduálne/doktorandské štúdium a siete európskeho a celosvetového formátu, pričom budú plniť dvojakú úlohu, a to vrchol vysokoškolského vzdelávania a prvú priečku v profesionálnom raste výskumných pracovníkov. Komisia preskúma možnosť poskytnutia kvalitnejšej pomoci takýmto školám a ich študentom/výskumným pracovníkom, za predpokladu, že splnia určité kritériá, napr. kritickú kapacitu, interdisciplinárnosť, výraznú európsku dimenziu, podporu zo strany regionálnych/celoštátnych orgánov a priame zapojenie výrobných odvetví, identifikované a deklarované oblasti dokonalosti. Zvláštna podpora sa môže naplánovať pre spoločné „európske“ doktoráty a pre zabezpečenie kvality alebo akreditáciu na doktorskej úrovni.

Významnú pomoc na tejto úrovni už poskytuje program Marie-Curie na podporu profesionálneho rastu a mobility vedecko-výskumných pracovníkov[26] alebo Európsky inštitút vo Florencii (kde Komisia podporí pilotný postdoktorandský program).

Komisia zvažuje spôsoby postupu v otázke navrhovaného Európskeho technologického inštitútu, ktorý by mal skĺbiť jasnú svetovú reputáciu s európskou identitou a podporiť znalosti ako cestu k rastu a pracovným príležitostiam. Mal by predstavovať sieť sústreďujúcu najlepšie mozgy a spoločnosti, ktorá bude presadzovať inovácie v celej Európe.

4.3. Podpora naliehavých opatrení

Toto oznámenie bude doplnené o najbližší Akčný plán univerzitného výskumu[27], ktorý vypracúva Komisia. Tieto dva dokumenty včas zabezpečia, aby mala modernizácia univerzít vo finančných a politických nástrojoch EÚ na obdobie 2007-2013 zodpovedajúcu prioritu.

Komisia vyzýva Radu, aby prijala rezolúciu, ktorá by podporila jej požiadavku vzniku nového typu partnerstva medzi štátom a univerzitami a dostatočných investícií na modernizáciu

---

[24] Pozri KOM (2004)474 zo 14. júla 2004

[25] Pozri KOM (2004)642 z 12. októbra 2004

[26] http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

[27] Akčný plán univerzitného výskumu, vychádzajúci z väčšej časti zo správy fóra k univerzitnému výskumu

vysokého školstva. Komisia takisto verí, že Európska rada a Európsky parlament výrazne podporia program zmien uvedený v tomto oznámení.